

BO'LAJAK PEDAGOG KADRLAR DUNYOQARASHINING IJOBIY SHAKLLANISHIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI AHAMIYATI

Odina Otajonova

Toshkent amaliy fanlar universiteti "Psixologiya kafedrası psixol.f.n,dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamiyat taraqqiyotida shaxsning dunyoqarashi va mustaqil fikrlash qobiliyatining o'рни va ahamiyati haqida so'z boradi. O'zbekiston Respublikasida mustaqil fikrlovchi, o'z shaxsiy pozitsiyasiga ega bo'lgan barkamol yoshlarni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida ta'kidlangan. Maqolada yoshlarning dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini shakllantirishda psixologik bilimlarning o'рни tahlil qilinadi. Shuningdek, ijodkor yoshlarning motivatsiyasini rivojlantirishda Olport nazariyasi asosida yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Yoshlar tarbiyasiga qaratilgan davlat siyosati, xususan, «Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida»gi Qonun doirasida, intellektual va ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarish uchun yaratilgan shart-sharoitlar muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: dunyoqarash, motivatsiya, mustaqil fikrlash, yoshlar tarbiyasi, ijtimoiy ong, psixologik bilimlar, ijodiy faoliyat, ma'naviy-axloqiy tarbiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль мировоззрения и способности к самостоятельному мышлению личности в развитии общества. Отмечено, что в Республике Узбекистан воспитание гармонично развитой молодежи, обладающей независимой позицией и самостоятельным мышлением, является приоритетным направлением государственной политики. В статье анализируется значение психологических знаний в формировании мировоззрения и социальной активности молодежи. Также рассматриваются подходы к развитию мотивации творческой молодежи на основе теории установки Олпорта. Обсуждается государственная политика в области воспитания молодежи, в частности, условия, созданные для раскрытия интеллектуального и творческого потенциала в рамках Закона «О государственной молодежной политике».

Ключевые слова: мировоззрение, мотивация, самостоятельное мышление, воспитание молодежи, социальное сознание, психологические знания, творческая деятельность, нравственно-этическое воспитание.

Annotation: This article examines the role of worldview and independent thinking in the development of society. It highlights that fostering well-rounded youth with independent positions and critical thinking skills is a priority direction of state policy in the Republic of Uzbekistan. The

article analyzes the importance of psychological knowledge in shaping the worldview and social activity of young people. Approaches to developing the motivation of creative youth based on Allport's theory of attitudes are also considered.

Key words: worldview, motivation, independent thinking, youth education, social consciousness, psychological knowledge, creative activity, moral and ethical upbringing.

Ma'lumki, jamiyatimiz taraqqiyotida shaxs, uning dunyoqarashi, asosiy rol o'ynaydi. Taniqli fizik olimi T.Edison sivilizatsiyaning muhim vazifasi insonlarni fikrlashga o'rgatishdan iborat deb baholaydi. Binobarin, o'zbek modeli, uning asosiy ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishlari respublikamizda bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik jamiyatni barpo etishga qaratilgan ekan, mustaqil fikrlovchi erkin shaxs konsepsiyasini amalga oshirish uzluksiz ta'lim tizimining bosh maqsadidir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev: Yoshlar tarbiyasi – eng muhim masalalardan” deb nomlangan maruzasida «Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, Ta'lim, fan va innovatsiya 6-son, 2024-yil degan da'vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan»[4,1], deya ta'kidlaydi. Davlatimiz siyosatining bosh omillaridan biri ham teran fikrlovchi, o'z mustaqil dunyoqarashiga ega iqtidorli shaxslarni kamol toptirish va tarbiyalashdir. Chunki o'zgalar fikriga qaram bo'lish turli bidiatlar va yot mafkuraga ergashish psixologiyasi, jamiyat ma'naviyatini tanazzulga olib kelishi shubhasiz. Shu ma'noda yoshlarimizni har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo'lib kamol topishida, ular dunyoqarashini shakllantirishda psixologiyaning o'rni beqiyosdir. Biz bilamizki, ommaviy harakatlarda shaxsning o'z xulq-atvorlarini ongli va aql bilan boshqarish qobiliyati yo'qoladi. Bunday holatlarda hissiyotlar ustun keladi, natijada affekt holatlar kelib chiqadi, ya'ni, odam o'zi nima qilayotganligini, olomonga nega qo'shilib qolganligini ham anglay olmaydi. ommaning ayrim hollarida, ayniqsa biror hodisa ro'y berganda “qiziqqonlik” xususiyati ustun turadi, bir qancha odamlarning bir yerda to'planishi ommani hosil qiladi va bu odamlar kim bo'lishidan qat'i nazar – olimmi yoki oddiy ishchi, fuqaromi, shu zahotiyoq kuzatuvchanlik va ziyraklikni yo'qotadi. Chunki bu holatda ular holatini instinktlar va hissiyotlar boshqaradi. Psixologiyani o'rganish shaxsni o'z xatti-harakatlarini to'g'ri baholashga, har bir insonda o'z shaxsiy mustaqil fikriga ega bo'lishiga, har- xil to'dalar va yomon salbiy oqimlarga qo'shilish fojea bilan yakun topishini anglatadi. Demak mustaqil fikrlash insonning narsa va hodisalar, jamiyatda ro'y berayotgan hodisalarning mohiyati xususida o'z qarashlari bo'lishini taqozo etadi. Uning bilish va anglash imkoniyatlari chegarasini kengaytiradi. Hozirgi buyuk islohotlar amalga

oshiralayotgan O'zbekiston sharoitida mustaqil fikrlovchi yoshlarning bo'lishi davr taqozosi bo'lib, shaxsiy dunyoqarashiga ega bo'lgan insonlarga jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi ko'plab loyhalarni ishlab chiqishga qodir bo'ladilar Globallashuv davri insondan har sohaga oid juda ko'p ma'lumotlarga ega bo'lishni, uni o'z o'rnida ishlata bilishni talab etmoqda. Ya'ni, yangi davrning o'ziga yarasha qulayliklari va shu bilan birgalikda muammolari ham yo'q emas. Bu o'z kasbining egasi sifatida professional bilimlarga ega bo'lish sohasiga ham taalluqli. Ya'ni, yoshlar misolida ta'kidlaydigan bo'lsak, hozirda talaba-yoshlar ongida ma'lumotlar ko'p, aql-zakovat ham yo'q emas, biroq, muammo shundaki, global o'zgarishlar zamoni har bir mutaxassisning raqobatbardosh kadr bo'lishini taqozo etmoqda. Yangi davr aynan o'z ishining mohir ustasi professionallarni kutmoqda. Bugungi kun yoshlarini xususan bo'lajak pedagog, psixologning kasbiy va ijodiy faoliyatini va ushbu faoliyatga bo'lgan motivatsiyasini jamiyat manfaatlariga mos yunaltirishda psixologik bilimlarning o'rnini beqiyosdir. Pedagog, psixolog kasbini egallashga intilayotgan talaba motivatsiyasini psixolog olim Olportning ijtimoiy ustanovkaning uch komponentli tizimi nazariyasi asosida tahlil qiladigan bo'lsak [1,25]:

A. Kognitiv komponent yani talaba har bir va o'z g'oyasini mustaqil fikrlash asosida yaratishga bo'lgan intilishiga, o'qib o'rganish jarayonida tug'ilgan g'oya va fikrlari, o'z shaxsiy munosabati, bilimlariga tayangan holda yechim topishiga yo'naltirish psixologiyasi;

B. Affektiv komponent – yani o'z shaxsiy fikriga va o'z oldiga qo'ygan jamiyat bilan bog'liq maqsadiga va ishiga hissiy munosabatini ko'tarinki ruhda bo'lishini taminlash, eng avvalo Vatanga, xalqimizga o'z mehr-muhabbatini etirofini ko'rsata olishiga turtki berish va eng muhimi

C. Harakat komponenti – bu talabaning harakatlarida yani o'z ijodiy faoliyatini o'z tengdoshlari ustozlari oldida, o'z iqtidori va istedodini o'z maqolalari va tezislari bilan ishtirok etishi va namoyon qilishga yo'naltira olish bilan ifodalanadi.

Shu manoda psixologik bilimlar har bir yosh bo'lajak pedagog, psixologni ayni paytdagi xarakterlarini tushuntiruvchi, ular orqali o'zini oqlovchi kuch sifatida rol o'ynaydi. Bu o'ziga xos psixologik himoya vositasi bo'lib, shaxs kerak bo'lsa, har qanday faoliyatining oqibatlarini ham shu ijtimoiy normalar orqali izohlashga intiladi. Shu bois inson oldida “nega?”, “nima uchun?”, “nima maqsadda?”, “qanday manfaat yo'lida?” kabi savollar paydo bo'lganda, uning sababini qidirishi juda muhim sanaladi [3,40]. Mazkur sohadagi faoliyatni tubdan takomillashtirish maqsadida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonuni bugungi davr talablariga mos ravishda har Ta'lim, fan va innovatsiya 6-son, 2024-yil tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan, mamlakatimiz istiqboli uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir, tashabbuskor, xalq manfaati yo'lida bor salohiyatini safarbar qiladigan, shijoatli yoshlarni tarbiyalash, ularni intellektual va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun mustahkam huquqiy poydevor yaratdi [2,17].

Demokratik o'zgarishlar, inson manfaatlarining hurmat qilinishi qanday ijobiy holatlarga olib kelishini biz mustaqil O'zbekistonning demokratik islohotlari va ularning yurtimizda yashayotgan, tug'ilib kamol topayotgan insonlar taqdirida ham ko'rib turibmiz. Mustaqillik yillarida bizning yurtdoshlarimizning nafaqat dunyoqarashi, fikrlash tarzi va mental qobiliyatlari, balki o'zlariga, o'zgalarga, O'zbekistonni o'zining yagona Vatani deb tan olgan minglab qardosh millat vakillariga ham munosabatlari yaxshi tomonga o'zgardi, barcha bunyodkorlik, Vatan taraqqiyoti, yurt tinchligi va xalq farovonligi yo'lida bir tan, bir jon bo'lib, harakat qilishga o'rgandi. Shuning uchun ham o'sib kelayotgan yosh avlod katta avloddan ko'ra aqlli, dono, ilmga chanqoq, demokratik o'zgarishlarga ko'nikkanroq bo'lib voyaga yetmoqda. Chunki ularning ijtimoiylashuvi uchun yurtimizda barcha shart-sharoitlar yaratilgan. Ayniqsa, Prezidentimiz tashabbuslari bilan hukumatimiz tomonidan yoshlar uchun yaratilgan sharoitlar O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonunida, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining keng ko'lamda barcha ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli joriy etilganligi o'zining juda katta ijtimoiy samarasini bermoqda.

Hozirgi globallashuv jarayonida axborotning tezkorlik bilan tarqalishi va har bir insonga oson yetib borishi yangi avlod uchun ham imkoniyatlar, ham xavf-xatarlarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli yoshlarning axborot savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Axborot savodxonligi nafaqat axborotni tanlash va uni tahlil qilish qobiliyatini, balki uni yaratish, boshqarish va uning ta'sirini baholash imkoniyatini ham anglatadi. Yoshlar axborotni tanqidiy tahlil qilishni o'rganish orqali ularni turli yot mafkuraviy ta'sirlardan himoya qilish mumkin. Bundan tashqari, axborot savodxonligi ularning global masalalarga ongli munosabatini shakllantirishda muhim vosita bo'lib, yoshlar har qanday axborotga nisbatan o'z mustaqil nuqtai nazarini shakllantirishiga yordam beradi. Bu jarayonda ta'lim tizimining roli katta, chunki zamonaviy o'quv rejalarida axborot texnologiyalari va axborot manbalari bilan ishlash ko'nikmalariga alohida urg'u berilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- [1] O.Otajonova , V.Karimova. Kasbiy psixologiya. O'quv qo'llanma K. Bexzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti.- T.: "Iqtisod Moliya", 2018 -232 b.
- [2] Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. Darslik. – T.: Fan va texnologiyalar markazi, 2012.- 170 b.
- [3] Hayot kitobi: Yoshlar uchun ensiklopedik qo'llanma.- T.: «Sharq», 2011.- 80 b.
- [4] Elektron resurs: <http://hazratnavoi.uz/maqolalar/4259-yoshlar-tarbiyasi-jamiyatdagi-muhim-masala.html>
- [5] Elektron resurs: <https://uzsmart.uz/savol-javob/view/105.html>